

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В СИСТЕМІ ЕКОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ

Л.В. Ткачук аспірант

Науковий керівник – Борецько В.І. проф., д.е.н.

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Інституціоналізм — концепція економічної теорії, яка в економічній системі синтезує роль соціальних, правових, організаційних, політичних, етичних, ментальних, економічних інститутів у процесі їхнього функціонування [1].

Засновниками інституціоналізму були американські науковці Т.Веблен, Д.Коммонс, У.Гамільтон, англійський економіст А.Гобсон та ін. Т.Веблен, наприклад розглядав життя людини як боротьбу за існування, а значить процес відбору і пристосування. Аналогічною, на думку інституціоналістів, у процесі розвитку суспільства відбувається процес природного відбору інститутів, система яких утворює своєрідну культуру і визначає тип цивілізації. Самі інститути є особливими формами життя (в тому числі господарського), людських зв'язків і відносин, що мають сталий характер, формують у суспільстві духовні якості та властивості. У свою чергу, інститути є також важливими факторами відбору.

За Вебленом, соціально-економічні інститути — це звичні способи здійснення процесів суспільного життя в їхньому зв'язку з матеріальним оточенням, в якому функціонує суспільство. Поняття «інститут» — широке, багатовимірне. Це й етика, і демографія, і культура, право, спосіб життя, якість і стандарти життя, політична система, соціальні процеси, соціологія тощо [1].

З плином часу і зміною ціннісних орієнтацій суспільства ми спостерігаємо еволюційні зміни інститутів та інституціональних зв'язків. Пустовіт Р. та Овчарук М. визначають інститут наступним чином: «це сукупність, яка складається з правила (формального чи неформального) або декількох правил і стимулюючих факторів, що визначають особливості прийняття рішень і подальшої поведінки індивідів для його виконання» [2].

Тобто, інститути – це формальні та неформальні правила, завдяки яким суспільство може продуктивно функціонувати. Отже, інститути породжує суспільство. Але, з іншої точки зору, без чітких усталених правил та норм поведінки жодне суспільство існувати не може. Отже, інститути формують суспільство. Тому, фактично говорячи про інститути ми говоримо про нові тенденції в розвитку суспільних відносин.

Після розпаду Радянського Союзу найбільш актуальними стають відносини власності, виробничі відносини, контрактні відносини та інші інститути дослідженням яких займалися вчені: Нурієв Р.М., Грищенко А.А., Кирдина С.Г., Пустовіт Р.Ф., Цирель С.В., Павлов В.І., Борецько В.І., Тамбовцев В.Л., Вольчик В.В. та багато інших. Тобто, досліджуються ті суспільно-економічні відносини, як є найбільш актуальними в певний проміжок часу.

В ХХІ ст. під впливом наростаючого виробництва та споживчого відношення до природних ресурсів глобальними стали екологічні проблеми. Тому, можна говорити про появу нового інституту еколого-економічних відносин.

Обмежимо наше дослідження системою моніторингу навколишнього природного середовища (екологічний моніторинг) і розглянемо його через призму еколого-економічних відносин.

Екологічний моніторинг — це комплексна система спостережень, збору, обробки, систематизації та аналізу інформації про стан навколишнього середовища, яка дає оцінку і прогнозує його зміни, розробляє обґрунтовані рекомендації для прийняття управлінських рішень [3].

Згідно Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»: «спеціально уповноважені державні органи разом з відповідними науковими установами забезпечують організацію короткострокового і довгострокового прогнозування змін навколишнього природного середовища, які повинні враховуватися при розробці і виконанні програм та заходів щодо економічного та соціального розвитку республіки, в тому числі щодо охорони навколишнього природного середовища, використання і відтворення природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» [4].

З вище викладеного слідує, що система екологічного моніторингу охоплює такі інститути, як охорона навколишнього природного середовища, відтворення природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, які регулюються рядом інституцій.

Інституція - формальна кодифікація форм суспільної взаємодії з метою забезпечення правових відносин між учасниками суспільного взаємодії для реалізації і захисту їх прав і свобод. (Під кодифікацією тут розуміється надання облікового запису в цивільних облікових системах, що мають правовий статус).

Інституція є результатом процесу інституціоналізації (упорядкування) суспільної взаємодії і є складовим елементом громадських і соціальних інститутів у розрізі практичної реалізації механізмів забезпечення прав і свобод членів суспільства [5].

Тобто, залежно від ступеню налагодженості роботи інституцій залежить рівень розвитку еколого-економічних відносин в цілому.

На даний момент в Україні ми маємо розгалужену систему інституцій, яка представлена:

- ✓ Міністерством екології та природних ресурсів України;
- ✓ Міністерством з надзвичайних ситуацій;
- ✓ Міністерством аграрної політики;
- ✓ Державним агентством земельних ресурсів;
- ✓ Державним агентством водних ресурсів;
- ✓ Державним агентством лісових ресурсів.

Кожна з цих інституцій здійснює моніторинг тих природних ресурсів, які їй підпорядковуються і на кінцевому етапі проходження інформації дані зводяться Міністерством екології та природних ресурсів України. Але при такому підході не виключаються дублювання інформації (тобто подання тієї ж інформації, але до інших інституцій), наслідком чого є формальне відношення до подання інформацій. Також високий рівень бюрократизації в системі екологічного моніторингу значно сповільнюють швидкість просування інформації та зумовлює запізніле реагування на кризові ситуації.

Що стосується економічного аспекту інституту еколого-економічних відносин, то зазначимо, що інституції в системі екологічного моніторингу здійснюють свої функції в двох напрямках: організація та систематизація інститутів та перерозподіл коштів спрямованих на природоохоронні цілі, використання, відтворення природних ресурсів та екологічну безпеку в цілому.

На даний момент результати отримані в процесі екологічного моніторингу показують нам вже існуючий стан навколишнього природного середовища, а прогнозування, як таке, не проводиться. Тому кошти спрямовуються, в основному, на ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, а не до їх попередження, що зумовлено існуючими інституціональними механізмами. А без належного функціонування інституцій ефективного регулювання і взаємодія інститутів неможлива.

З вище наведеного, можна зробити наступні висновки:

- ✓ переглянути головну мету діяльності Міністерства екології та природних ресурсів України доповнивши її принципом попередження настання надзвичайних і кризових ситуацій;
- ✓ систематизувати роботу суб'єктів моніторингу, переглянувши розподіл функцій між інституціями системи екологічного моніторингу;
- ✓ удосконалити та автоматизувати збір, аналіз, обробку результатів спостережень за всіма складовими довкілля, забезпечення прогнозування змін у навколишньому природному середовищі шляхом усунення дублювання інформацій та контролю за достовірністю поданих даних;
- ✓ вдосконалити систему перерозподілу та освоєння коштів і спрямування їх на попередження надзвичайних ситуацій, а не ліквідацію наслідків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Електронний ресурс: [Проскурін П.В. Історія економіки та економічних вчень. Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 372 с.; http://buklib.net/index.php?option=com_jbook&catid=116]
2. Р. Пустовіт, М.Овчарук Теоретичний аналіз процесу інституціоналізації в постсоціалістичних економіках, Економіка України – 6/2008, с. 14-26
3. Підручник / С.І. Дорогунцов, К.Ф. Коценко, М.А. Хвесик та ін. — К.: КНЕУ, 2005. — 371 с.
4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року N 1264-XII.
5. Електронний ресурс: [<http://ru.wikipedia.org>]